

УДК 339.5 : 338.45

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-42-90-102>

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Кушніренко О. М.,
Зарудна О. С.

Актуальність теми дослідження пояснюється стрімким зростанням обсягів світової торгівлі, що призводить до нових викликів для промисловості України в умовах поглиблення економічної глобалізації та посилення міжнародної конкуренції. У цих умовах розробка та застосування ефективних інструментів промислової політики, спрямованих на підтримку перспективних галузей переробної промисловості в процесі інтеграції у світових ринок є надзвичайно актуальними.

Постановка проблеми. Нові можливості, пов'язані з подальшою лібералізацією зовнішньої торгівлі у все більш відкритому та конкурентному середовищі, вимагають створення сприятливого середовища для просування експортної діяльності українських виробників промислової продукції в умовах обмежень міжнародних торговельних угод.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В умовах посилення впливу інтеграційних процесів на розвиток виробництва залишається недостатньо дослідженою проблема вибору найбільш ефективних інструментів державного регулювання, які б найбільше сприяли активному співробітництву з іноземними партнерами для експортоорієнтованих промислових виробників України, зокрема для продукції з більш високим ступенем переробки.

Постановка завдання, мети дослідження. Завданням дослідження є розробка пропозицій щодо ефективних інструментів торговельної політики, спрямованих на підтримку експорту промислової продукції з більш високою доданою вартістю в рамках дії існуючих обмежень міжнародних угод.

Метод або методологія проведення дослідження. У роботі використано загально-наукові методи: абстрактно-логічний, системний; аналізу і синтезу, статистичних порівнянь, групування, вибірки; експертних оцінок.

Галузь застосування результатів. Результати цього дослідження можуть бути застосовані в процесі формування державної політики щодо основних аспектів експортного розвитку промисловості в контексті інтеграційних процесів.

Висновки. На основі аналізу кількісних та якісних показників міжнародної торгівлі, географічних векторів її проведення розкрито тенденції експорту й імпорту промислових товарів українського виробництва й запропоновані дієві інструменти торговельної політики: а саме нетарифних методів регулювання, що мають на меті створення ефективної політики та інституцій, націлених на усунення обмежень при інтеграції українського виробника до міжнародних ринків.

Ключові слова: міжнародна торгівля, торговельна політика, промислова політика, експортоорієнтований розвиток, промисловий розвиток, інтеграція.

ТОРГОВАЯ ПОЛИТИКА КАК ИНСТРУМЕНТ СТИМУЛИРОВАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

Кушниренко О. Н.,
Зарудная О. С.

Актуальность темы исследования объясняется стремительным ростом объемов мировой торговли, что приводит к новым вызовам для промышленности Украины в условиях углубления экономической глобализации и усиления международной конкуренции. В этих условиях разработка и применение эффективных инструментов промышленной политики, направленных на поддержку перспективных отраслей перерабатывающей промышленности в процессе интеграции в мировой рынок является чрезвычайно актуальными.

Постановка проблемы. Новые возможности, связанные с дальнейшей либерализацией внешней торговли во все более открытую и конкурентную среду, требуют создания благоприятной среды для продвижения экспортной деятельности украинских производителей промышленной продукции в условиях ограничений международных торговых соглашений.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. В условиях усиления влияния интеграционных процессов на развитие производства остается недостаточно исследованной проблема выбора наиболее эффективных инструментов государственного регулирования, которые больше всего способствовали активному сотрудничеству с иностранными партнерами для экспортоориентированных промышленных производителей Украины, в частности для продукции с более высокой степенью переработки.

Постановка задачи, цели исследования. Задачей исследования является разработка предложений по эффективным инструментам торговой политики, направленных на поддержку экспорта промышленной продукции с более высокой добавленной стоимостью в рамках действия существующих ограничений международных соглашений.

Метод или методология проведения исследования. В работе использованы общенаучные методы: абстрактно-логический, системный; анализа и синтеза, статистических сравнений, группировки, выборки; экспертных оценок.

Область применения результатов. Результаты этого исследования могут быть применены в процессе формирования государственной политики по основным аспектам экспортного развития промышленности в контексте интеграционных процессов.

Выводы. На основе анализа количественных и качественных показателей международной торговли, географических векторов ее проведения раскрыты тенденции экспорта и импорта промышленных товаров украинского производства, и предложены действенные инструменты торговой политики: а именно нетарифных методов регулирования, имеющие целью создание эффективной политики и институтов, нацеленных на устранение ограничений при интеграции украинского производителя к международным рынкам.

Ключевые слова: международная торговля, торговая политика, промышленная политика, экспортоориентированное развитие, промышленное развитие, интеграция.

TRADE POLICY AS AN INSTRUMENT TO PROMOTE INDUSTRIAL DEVELOPMENT IN UKRAINE

Kushnirenko O. M.,
Zarudna O. S.

Relevance of the research topic is due to the rapid growth in world trade, which leads to new challenges for Ukraine's industry in the context of deepening economic globalization and increasing international competition. Under these conditions, the development and application of effective industrial policy instruments aimed at supporting promising sectors of the processing industry in the process of integration into the world market is very important.

Formulation of the problem. New opportunities associated with the further liberalization of foreign trade in an increasingly open and competitive environment require the creation of a favorable environment for promoting the export activities of Ukrainian industrial producers under the constraints of international trade agreements.

Selection of unexplored parts of the general problem. In the context of increasing the influence of integration processes on the development of production, the problem of choosing the most effective instruments of state regulation, which most of all contributed to active cooperation with foreign partners for export-oriented industrial producers of Ukraine, in particular for products with a higher degree of processing, remains insufficiently studied.

Setting the task, the purpose of the study. The objective of the study is to develop proposals for effective trade policy instruments aimed at supporting the export of industrial products with higher added value within the framework of the existing restrictions of international agreements.

Method or methodology for conducting research. General scientific methods are used in the work: abstract-logical, systemic; analysis and synthesis, statistical comparisons, grouping, sampling; expert assessments.

The field of application of results. The results of this study can be applied in the process of government policy formation on the main aspects of the export development of industry in the context of integration processes.

Conclusions. Based on the analysis of quantitative and qualitative indicators of international trade, its geographical vectors, trends in exports and imports of Ukrainian-made industrial goods are disclosed, and effective trade policy instruments are proposed: namely, non-tariff regulatory methods aimed at creating effective policies and institutions and can be used for the eliminating restrictions upon integration of the Ukrainian manufacturer to the international markets.

Key words: international trade, trade policy, industry policy, export oriented development, industrial development, integration.

JEL Classification E 23, F01, F13, F15

Актуальність теми дослідження. За умов посилення глобалізаційних процесів економічне зростання країни все більше залежить від зовнішніх чинників: кон'юнктури світових ринків, доступу до глобальних технологічних, інформаційних, інтелектуальних ресурсів. Стрімке поширення інформаційних технологій та цифровізація призвели до трансформації міжнародної торгівлі, а саме відкриття нових можливостей для успішного співробітництва в рамках міжнародної торгівлі не тільки розвинутих країн, а й країн, що розвиваються, що і обумовлює актуальність досліджень в цьому напрямі.

Постановка проблеми. Завданням дослідження є розробка пропозицій щодо ефективних інструментів торгівельної політики, спрямованих на підтримку експорту промислової продукції з більш високою частиною доданою вартістю в рамках дії існуючих обмежень міжнародних Угод.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість торговельних теорій в економічній літературі зосереджуються на джерелах порівняльних переваг. Ці теорії наголошують, що всі країни можуть отримати вигоду від торгівлі, якщо кожна з них спеціалізується на виробництві того, що є відносно більш ефективним у виробництві, виходячи з своїх сильних сторін. Емпіричні докази показують, що порівняльні переваги дійсно актуальні; але це не єдина сила, що стимулює спеціалізацію і торгівлю. Традиційні теорії міжнародної торгівлі, зокрема теорія порівняльних переваг А.Сміта та Д.Рікардо, теорія Хекшера – Оліна - Самюельсона, доповнюються теоріями, що враховують й інші чинники (парадокс Леонтьєва, теорія життєвого циклу Р. Вернона, феномен Б. Ліндера, теорія конкурентних переваг М. Портера), що впливають на бурхливий розвиток міжнародної торгівлі та вихід на міжнародну арену нових гравців.

Метою дослідження є розробка пропозицій щодо ефективних інструментів торгівельної політики, спрямованих на підтримку експорту промислової продукції з більш високою частиною доданою вартістю в рамках дії існуючих обмежень міжнародних Угод.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові: абстрактно-логічний, індукції та дедукції, системного підходу; аналізу і синтезу, а також спеціальні методи дослідження: статистичних порівнянь, групування, вибірки (для аналізу індикаторів міжнародної торгівлі); структурно-функціонального аналізу, експертних оцінок при розробці рекомендацій щодо ефективних інструментів для сприяння розвитку міжнародного співробітництва для українських виробників промислової продукції.

Виклад основного матеріалу. Розвиток міжнародної торгівлі товарами все більше впливає на соціально-економічне становище країн, зокрема визначає вектор промислових трансформацій, що зумовлює необхідність врахування у складі національних економічних інтересів зовнішньоекономічної компоненти та дослідження впливу міжнародної торгівлі на індустріальний розвиток країни. Це підтверджується тим, що темпи зростання обсягів міжнародної торгівлі перевищують темпи зростання товарного виробництва. За даними INTERNATIONAL YEARBOOK OF INDUSTRIAL STATISTICS 2018, підготовленому ЮНІДО, у 2017 р. відбулось зростання світового виробництва, змінивши негативну тенденцію, яка спостерігалася протягом 2011 – 2016 рр. Водночас, індекс зростання масштабів світової торгівлі товарами зростає значно швидше, ніж індекс світового виробництва. У 2017 р. обсяги світової торгівлі товарами збільшилися на 11% порівняно з 2016 р., а зростання доданої вартості промисловості у світовому виробництві становило лише 3,5% у 2017 р., що є найвищим рівнем за останні шість років (рис. 1).

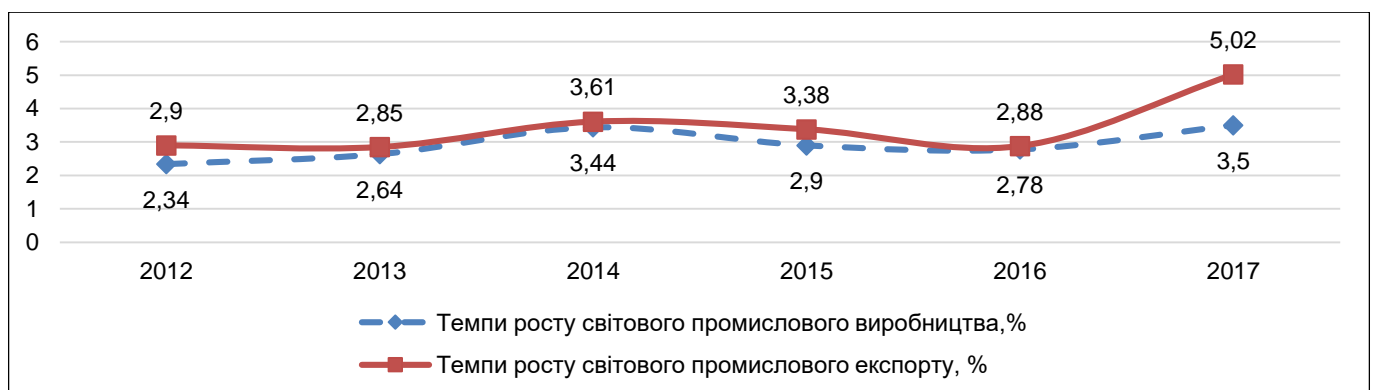

Рисунок 1. Співвідношення щорічних темпів росту світового виробництва та експорту промислових товарів

Джерело: складено авторами за даними Світового банку [1].

Подібна тенденція відбувається і в нашій країні: індекс промислової продукції, виробленої в Україні за 2017 р. становить 100,4%, а динаміка промислового експорту значно його випереджує – 120,1%, що підтверджує важливість подальшого експортоорієнтованого розвитку.

Для нашої країни питання інтеграції у світовий торговельний простір сьогодні є ключовим фактором зміцнення економіки, що має значні синергетичні ефекти: економічне зростання, створення високооплачуваних робочих місць та сприяння довгостроковому сталому розвитку (рис. 2).

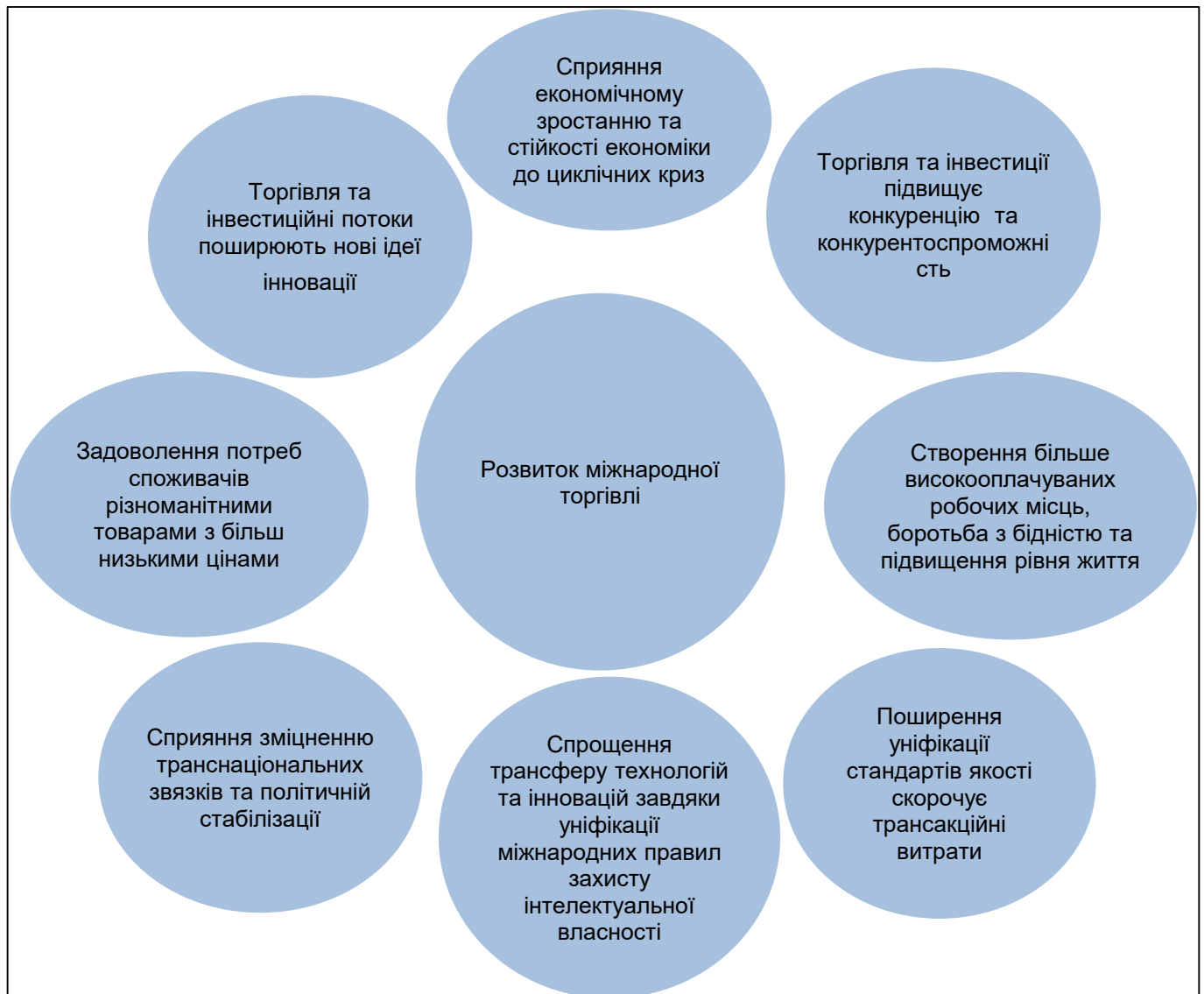

Рисунок 2. Вплив міжнародної торгівлі на промисловий розвиток країн

Джерело: розроблено авторами.

Результати наукових досліджень зарубіжних вчених доводять стійкий взаємозв'язок між розвитком міжнародної торгівлі та основними показниками промислового розвитку. Так, згідно досліджень Оклахомського університету, існують довгострокові та короткострокові ефекти впливу від зростання експорту трудомістких продуктів, таких як виробництво одягу, текстилю та продуктів харчування: збільшення експорту призводить до збільшення реальної заробітної плати у виробництві одягу, текстилю, продуктів харчування та загального виробництва в довгостроковій перспективі [2].

Дійсно, міжнародна торгівля промисловими товарами відіграє значну роль в економіці України: валютні надходження від промислового експорту, що сприяли стабілізації ситуації на фінансовому ринку країни становили 32,9 млрд дол. США у 2017 р., а частка експорту промислових товарів становить майже третину ВВП України у 2017 р. Обсяги експорту промислових товарів склали більше ніж три чверті загального експорту товарів України. З 2017 р. саме промисловий експорт допоміг вивести економіку України з руйнівної рецесії, яка сталася між 2012 та 2016 рр. Складний період падіння обсягів українського промислового експорту (скорочення більш ніж вдвічі порівняно з 2012 р. – з 57,3 млрд дол. США до 27,5 млрд дол. США в 2016 р.) у 2017 р. змінюється позитивною динамікою. У 2017 р. спостерігаємо зростання промислового експорту на 5,5 млрд дол. США, що становить 120,1% до 2016 р. (рис. 3).

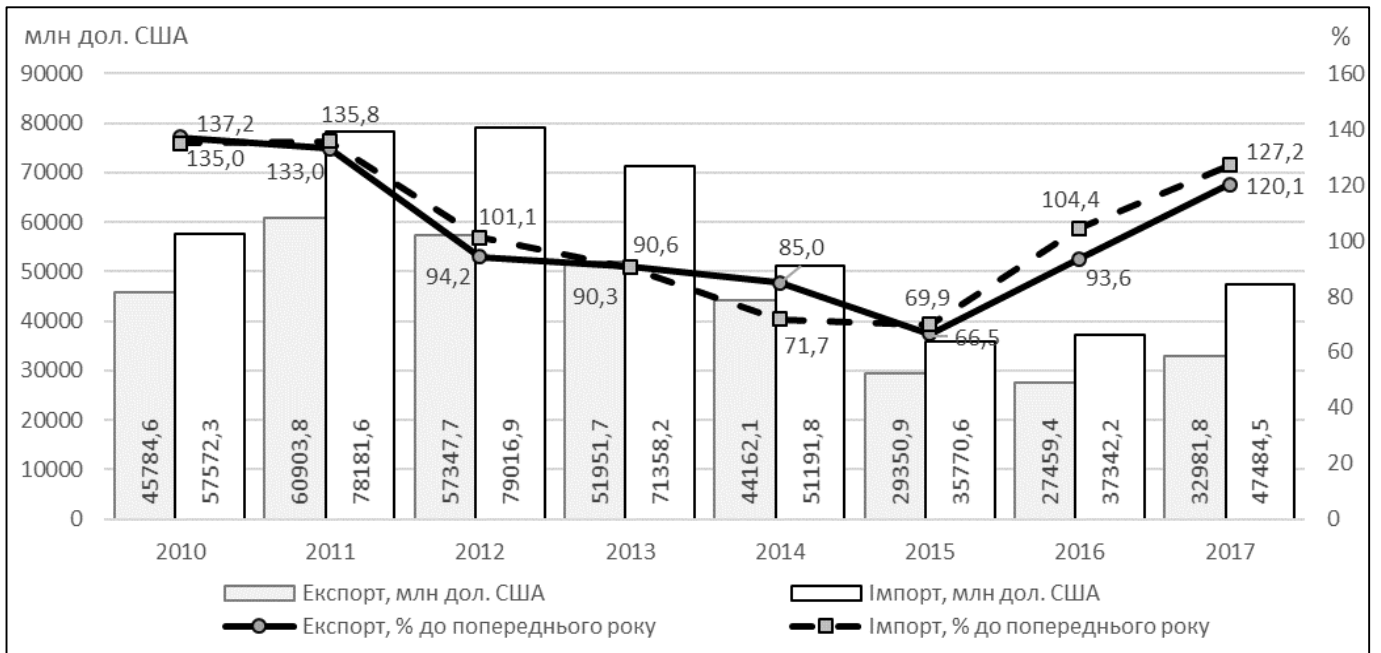

Рисунок 3. Динаміка зовнішньої торгівлі промисловими товарами України у 2010 – 2017 рр.
 Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

Поряд із коливанням зниження та зростання вартісних обсягів експорту та імпорту промислових товарів, їх відношення до ВВП знаходиться на високому рівні, що свідчить, що Україна є країною з відкритою економікою (рис. 4).

В той же час, високий ступінь відкритості економіки вказує на її вразливість від зовнішньої кон'юнктури, адже сукупний дохід і задоволення внутрішніх потреб української економіки в значній мірі залежать від зовнішньоекономічної діяльності, а саме: експорту та імпорту товарів і сировини на світових ринках. Найважливішим наслідком сильно вираженої залежності економіки України від кон'юнктури світових ринків є її чутливість до впливу негативних процесів на національному та регіональному рівні.

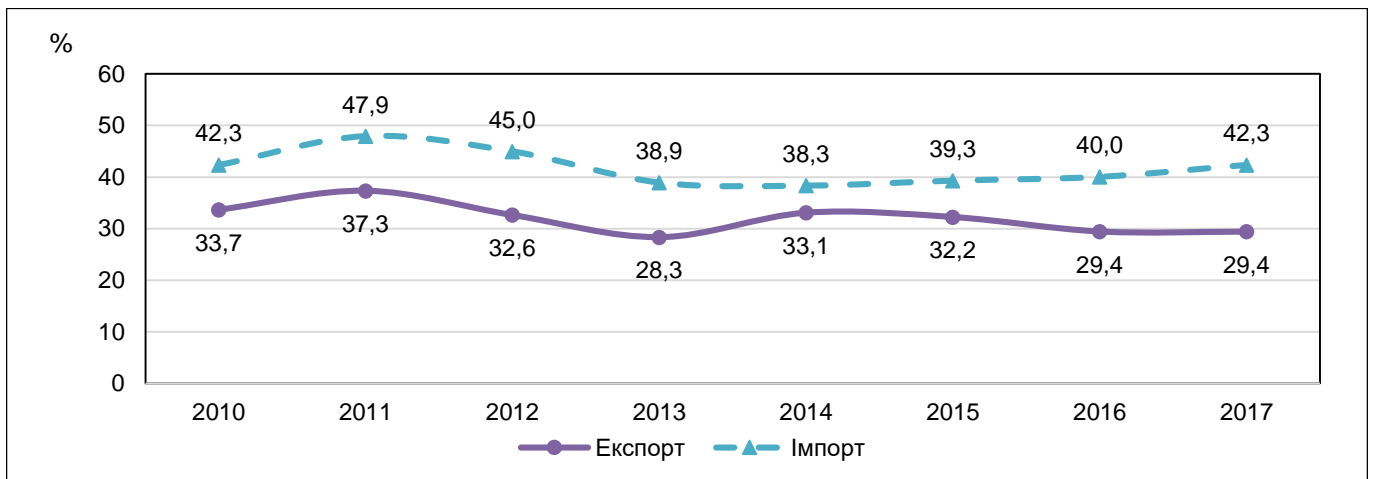

Рисунок 4. Експорт та імпорт промислових товарів у 2010–2017 рр., % до ВВП
 Джерело: побудовано авторами за даними Світового банку [2] та Держстату України [3].

Світова економічна криза підтвердила, що сила впливу зовнішніх факторів на українську промисловість настільки значна, що негативна динаміка світових експортних ринків (зокрема - обвал цін) призводить до стагнації вітчизняної економіки і економіки більшості регіонів. Ще одним важливим наслідком такої відкритості є те, що навіть при сприятливих зовнішніх умовах економічне зростання не буде значним, адже експорт сировини та продукції з низькою доданою вартістю (що притаманно нашій країні) призводить до недоотримання можливих прибутків. До того ж, низький рівень диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності призводить до імпортозалежності, зокрема в сучасних засобах виробництва, що збільшує критичний імпорт. Так, у 2012 – 2015 рр. значно скорочувалися імпорتنі поставки промислових товарів в Україну, проте вже починаючи з 2016 р. спостерігаємо нарощення імпорту більш високими темпами ніж експорту, що негативно впливає на стан торговельного балансу та свідчить про імпортозалежність України в промислових товарах.

З іншого боку, в коротко- і середньостроковій перспективі у відносно вузькому діапазоні традиційних товарів, що експортуються, Україна зможе отримати більше доходів за рахунок збільшення виробництва продукції з більш високою часткою доданою вартістю. В довгостроковій перспективі товарна й географічна диверсифікація експорту могла б зміцнити економічну стійкість української промисловості та прискорити процес передачі нових технологій виробництва.

Наступною особливістю розвитку світової міжнародної торгівлі є динамічне зростання в країнах, що розвиваються (рис. 5). Дані UNCTAD Handbook of Statistics 2018 свідчать про те, що у 2017 р. обсяги експорту у вартісному виразі з країн, що розвиваються, зросли на 12% порівняно з минулим роком, досягнувши майже половини обсягу всієї світової торгівлі – 44% у структурі світового промислового експорту. В той же час, можна відмітити, що ці країни також нарощують обсяги міжнародного трансферу технологій та обміну інтелектуальними послугами.

Результати досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених свідчать, що для відновлення економіки критично важливим є активний розвиток зовнішньоекономічної діяльності промислового виробництва, що передбачає не тільки проведення експортно-імпортних операцій, а й інтеграцію в глобальні ланцюги доданої вартості, а саме створення кінцевого продукту в різних формах і на різних стадіях за участю виробників багатьох країн світу шляхом фрагментації виробництва з розташуванням окремих його фаз у різних країнах, що, в свою чергу, веде до виникнення виробничих ланцюжків.

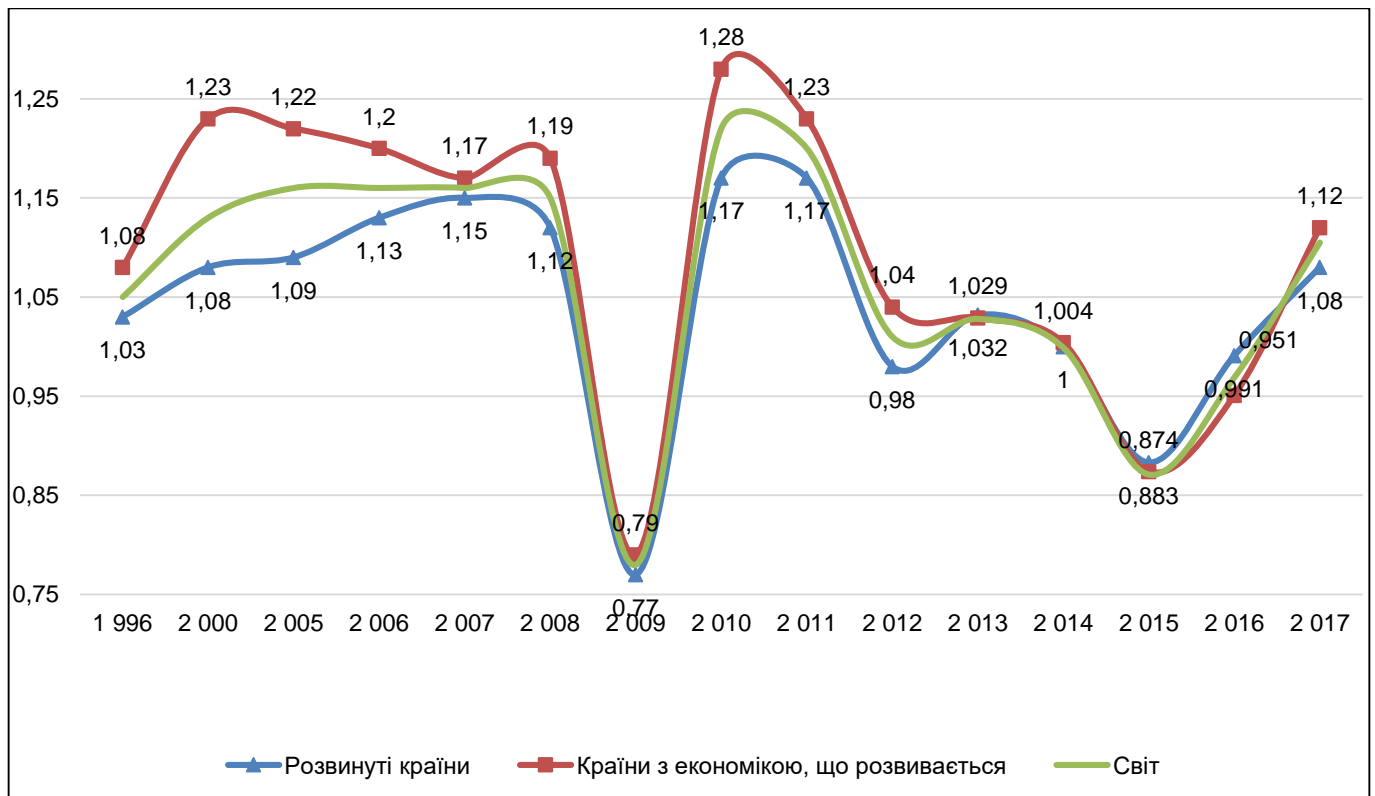

Рисунок 5. Темпи зростання експорту країн, що розвиваються, розвинутих країн та світового експорту, % до попереднього року

Джерело: побудовано за даними: ЮНКТАД [4].

Ґрунтуючись на дослідженнях П. Марша, К. Шваба та інших можна зазначити, що масова індивідуалізація виробництва, зростаючі потреби споживачів, посилення тиску конкуренції призвели до бурхливого розвитку взаємозв'язаних виробництв, інтегрованих в глобальні ланцюги створення доданої вартості [5]. Така форма інтернаціоналізації виробництва передбачає послідовність продуктивних (створюючих вартість) дій: від концепції майбутнього виробу до його виробництва та маркетингу, що здійснюється шляхом розподілу між компаніями в різних географічних регіонах. На кожному рівні виробник додає вартість до вихідних матеріалів і технологій, які він отримує від інших виробників. Проміжні товари і напівфабрикати займають все більшу частку в світовій торгівлі і міжкорпоративних трансфертах.

Інтернаціональна діяльність в промисловості сьогодні формує глобальні ланцюжки доданої вартості, інтеграція до яких є пріоритетом для України. До того ж розширення інтернаціоналізації дозволить побудувати надійну економічну базу, підкріплену за рахунок розширення диверсифікованого виробництва з високою якістю. Це, в свою чергу, сприятиме здійсненню безпосереднього внеску України в процес досягнення Глобальних цілей розвитку тисячоліття, особливо скорочення масштабів бідності, розширення можливостей жінок і стійкого зростання [6].

Протягом 2010 – 2017 рр. відбулися суттєві зрушення в структурі експорту товарів України за етапами обробки. За сім років частка експорту сировини у загальному експорті товарів зросла майже вдвічі (з 16,1% у 2010 р. до 31,2% у 2017 р.) та разом з проміжними товарами (43,5% у 2017 р.) стали основними товарами, що експортувала Україна (рис. 6). Зростання частки сировини вказує на посилення сировинної орієнтації українського експорту та вимагає рішучих дій для реструктуризації експорту шляхом його переорієнтації на продукцію з доданою вартістю, та необхідності диверсифікації виробництва у бік глибокої переробки сировини.

Розглядаючи товарну структуру промислового експорту у 2017 р. зазначимо, що її вагому частку склала продукція з низькою доданою вартістю – 30,7% це продукція металургійного комплексу (рис. 6). В той же час на продовольчі товари припадає 23,1% промислового експорту, продукцію машинобудування – всього 15,3%, а на деревину, паперову масу та вироби з неї – 12,0%.

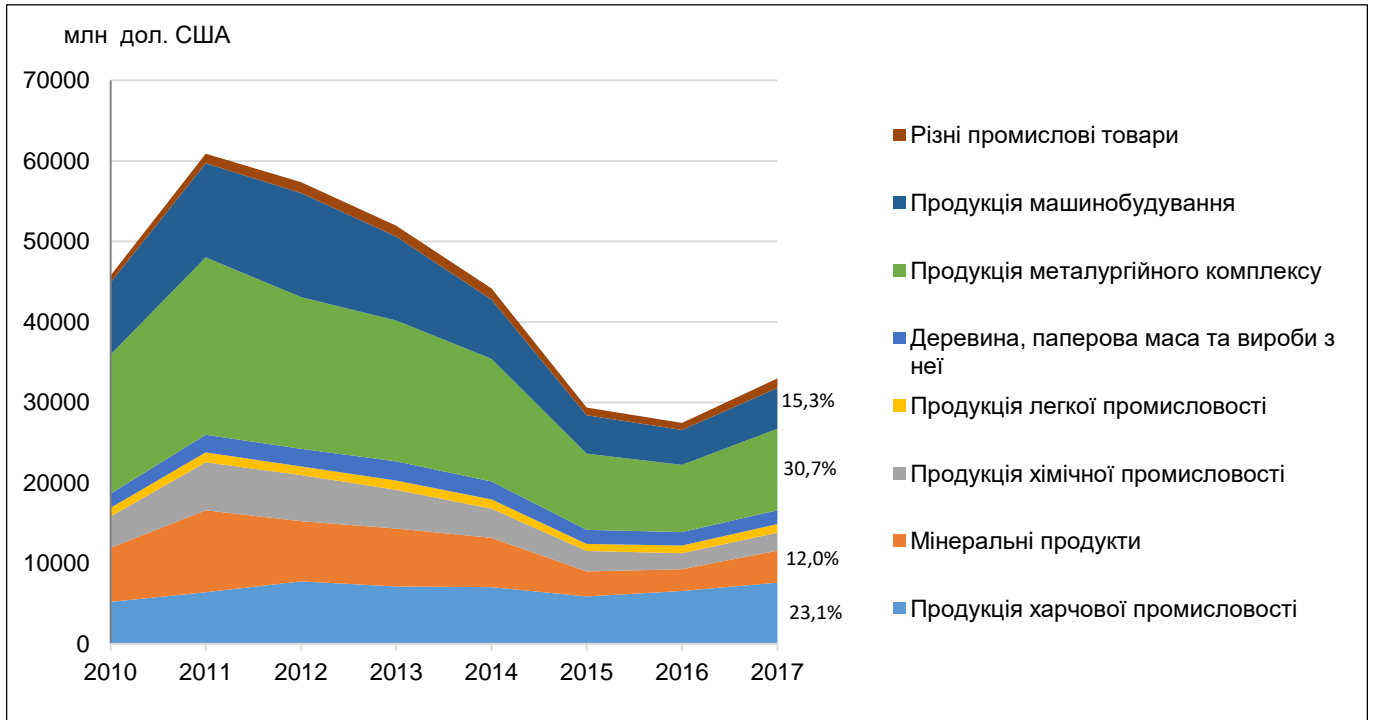

Рисунок 6. Динаміка експорту промислових товарів з України та його структура у 2017 р.

Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

Відзначимо, що у 2010-2017 рр. відбулося скорочення питомої ваги таких товарних груп, як продукція хімічної промисловості, машин, устаткування і транспортних засобів, мінеральних продуктів внаслідок скорочення обсягів експорту товарів відповідних галузей (табл. 1). Тим часом, частка продукції легкої промисловості, деревини та виробів з деревини, недорогоцінних металів та виробів з них зросла за рахунок нарощення обсягів експорту цих видів продукції.

Таблиця 1. Динаміка експорту промислових товарів у 2010-2017 рр., млн. дол. США

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Промислові товари	45784,6	60903,8	57347,7	51951,7	44162,1	29350,9	27459,4	32981,8
Продукція харчової промисловості	5219,6	6407,6	7776,8	7145,6	7057,3	5896,7	6565,8	7628,7
Мінеральні продукти	6716,2	10175,5	7487,8	7190,1	6103,5	3099,5	2728,8	3947,7
Продукція хімічної промисловості	3889,9	5963,6	5708,9	4793,7	3640,5	2543,4	1967,4	2221,8
Продукція легкої промисловості	1083,2	1239,4	1090,7	1157,0	1145,3	899,7	963,2	1092,0
Деревина, паперова маса та вироби з неї	1767,5	2181,9	2189,7	2388,8	2248,2	1724,3	1668,5	1724,0
Продукція металургійного комплексу	17272,6	22032,4	18825,7	17525,2	15229,0	9470,7	8338,9	10124,2
Продукція машинобудування	8948,6	11700,2	12939,0	10391,8	7361,3	4778,7	4339,3	5054,7
Різні промислові товари	887,1	1203,2	1329,3	1359,5	1377,0	937,9	887,6	1188,7

Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

У 2017 р. приріст промислового експорту на 20,1% сформувався в першу чергу за рахунок просування на зовнішні ринки чорних металів, руди, шлак і золи (рис. 7). Експортуючи сировинну та низькотехнологічну продукцію, Україна не використовує можливості формування доданої вартості на своїй території, не створює нові робочі місця в переробці, отримує значно менше, ніж могла б, доходів для державного і місцевих бюджетів.

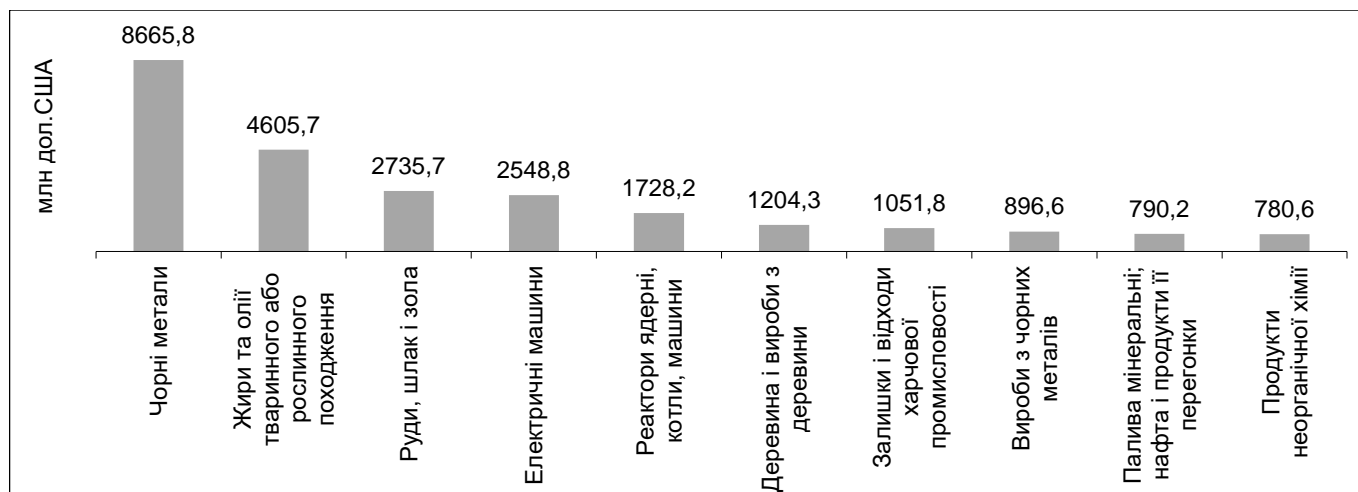

Рисунок 7. ТОП-10 товарних груп промисловості, обсяги експорту яких з України у 2017 р. збільшилися
Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

Наведені показники свідчать про необхідність стимулювання експортної активності підприємств галузей з більш глибоким ступенем переробки сировини (зокрема машинобудування, деревообробних та хімічних виробництв). В свою чергу, це можливо лише за рахунок їх модернізації, яка суттєво залежить від проміжного споживання імпортного обладнання та устаткування, трансферу технологій з метою виробництва товарів, що будуть конкурентоспроможними на світовому ринку.

Найбільш експортно орієнтованою є металургія (крім виробництва готових металевих виробів), де експортується 63,2% від загального випуску галузі, машинобудування (60,8%), виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (46,2%), легкої промисловості (46,2%), а найменш орієнтованими є виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення (11,8%). Добувна промисловість реалізує на зовнішніх ринках близько 23,8% випуску, найвищим цей показник є для добування металевих руд (47,7%).

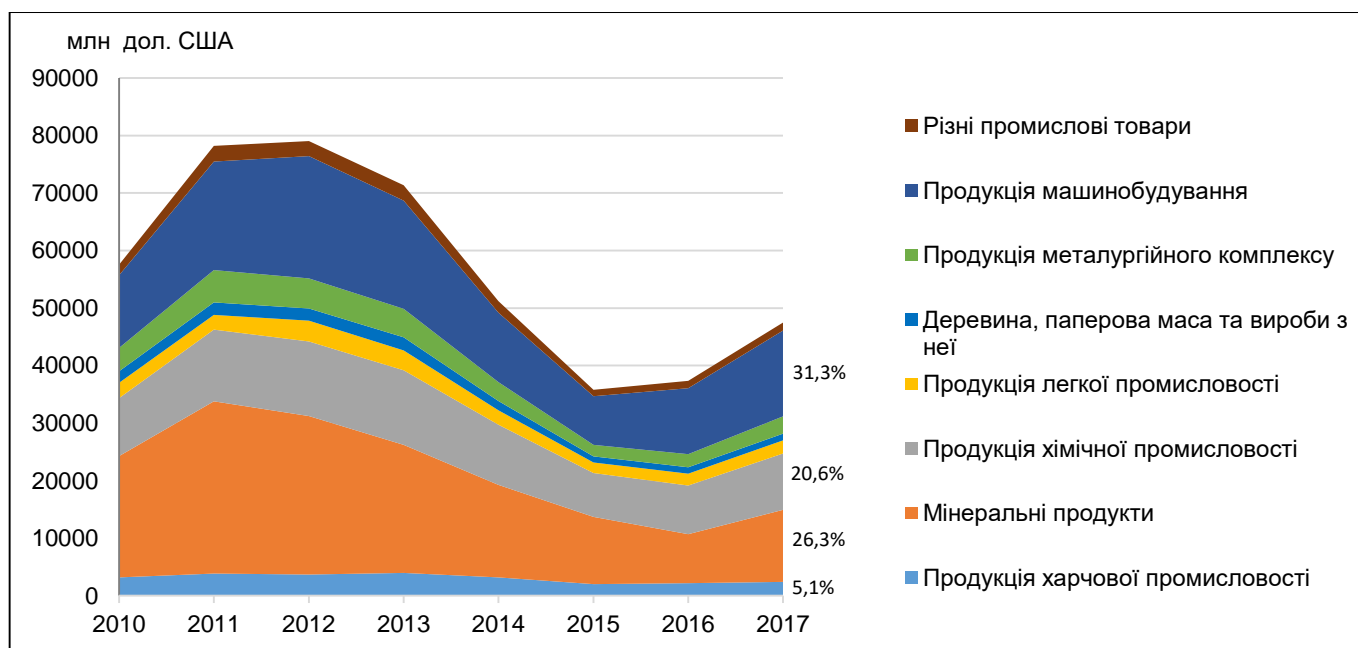

Рисунок 8. Динаміка імпорту промислових товарів в Україну та його структура у 2017 р.
Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

Саме сировинна спрямованість експорту стала причиною випередження імпорту в Україну над її експортом. Характеризуючи показники імпорту промислових товарів, можна відзначити його зростання у 2017 р. на 27,2% порівняно з 2016 р. (з 37342,2 млн дол. США у 2016 р. до 47484,2 млн дол. США у 2017 р.) та переважання над експортом у вартісних обсягах у 1,4 рази. У структурі імпорту промислових товарів майже третину складала продукція машинобудування, а обсяги приросту засобів транспорту, машин, обладнання, механізмів та приладів (+30,0%) вказують на глибокий занепад у вітчизняному машинобудуванні (рис. 8). Більше 26% загального промислового імпорту складають мінеральні продукти та майже 21% продукція хімічної промисловості.

Збільшення обсягів імпортованих мінеральних продуктів (на 47,2%), засобів транспорту (на 41,2%), продукції металургійного комплексу (на 30,6%), деревини та виробів з неї (на 27,3%), машин та обладнання (на 25,2%), продукції хімічної промисловості (на 15,4%) та інших позицій (табл. 2) свідчить про значний потенціал імпортозаміщення та необхідність стимулювання локалізації виробництва в Україні тих видів продукції, де Україна має додаткові переваги.

Таблиця 2. Динаміка імпорту промислових товарів у 2010-2017 рр., млн дол. США

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Промислові товари	57572,3	78181,6	79016,9	71358,2	51191,8	35770,6	37342,2	47484,5
Продукція харчової промисловості	3198,4	3823,9	3690,0	3940,3	3188,5	1989,8	2189,8	2426,2
Мінеральні продукти	21088,1	29954,6	27520,7	22268,0	16095,4	11690,0	8495,0	12504,6
Продукція хімічної промисловості	10081,7	12470,7	12993,9	12973,1	10420,3	7655,4	8486,4	9792,0
Продукція легкої промисловості	2640,3	2538,3	3584,1	3449,2	2536,7	1830,3	2024,0	2256,6
Деревина, паперова маса та вироби з неї	1991,1	2212,0	2164,3	2296,2	1584,2	1026,3	1112,0	1205,3
Продукція металургійного комплексу	4090,0	5588,7	5179,8	4953,2	3324,4	2004,2	2306,5	3012,0
Продукція машинобудування	12616,0	18858,2	21289,8	18777,8	12041,9	8480,8	11429,0	14862,1
Різні промислові товари	1866,8	2735,2	2594,4	2700,4	2000,4	1093,8	1299,4	1425,6

Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

У 2017 р. найбільше поставляли на Україну енергоресурси паливо, нафту та продукти її перегонки, частини ядерних реакторів, котли, електричні машини та засоби наземного транспорту (рис 9).

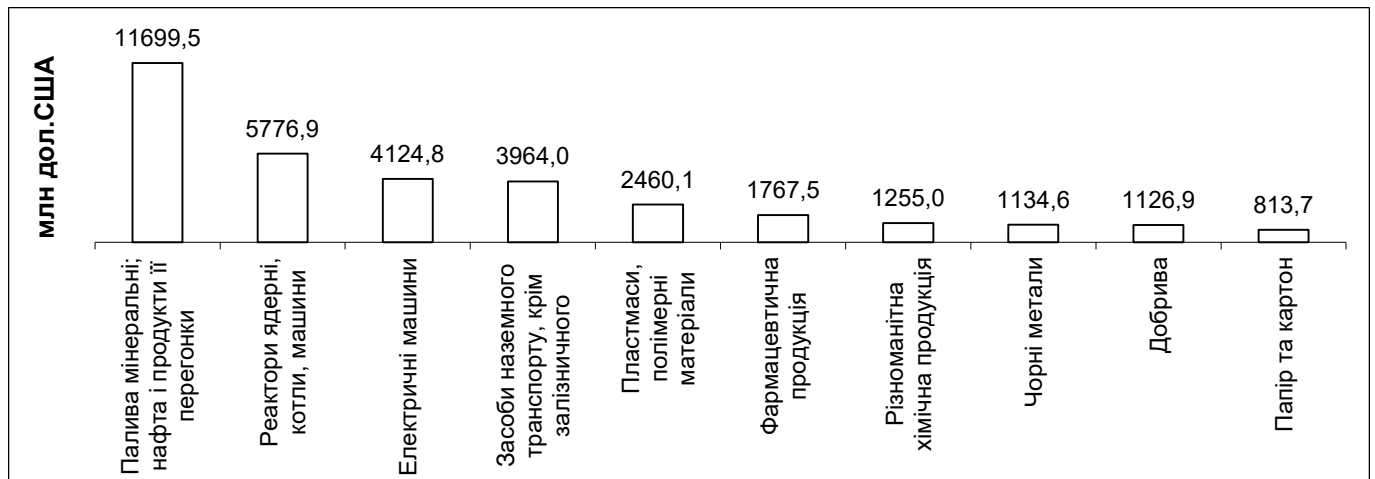

Рисунок 9. ТОП-10 товарних груп промисловості, обсяги імпорту яких в Україну у 2017 р. збільшилися
Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

Особливості та тенденції географічних векторів міжнародної торгівлі промисловими товарами обумовлені значними трансформаціями. Так, якщо у 2012 р. значна частина промислового експорту спрямовувалась до країн СНД (42%), зокрема переважна частина до Росії (29,4%), то у 2017 р. експорт до країн СНД становив лише 20% (рис. 10). Просування промислових товарів українського виробництва на ринки країн СНД скорочувалось у 2014-2016 рр. через збройну агресію та торговельно-транзитні обмеження з боку Російської Федерації та характеризувалось поступовим зменшенням орієнтованості експортерів України на ринки країн СНД, внаслідок чого відбулось скорочення експортних поставок промислових товарів з України в окремі країни СНД, зокрема у Російську Федерацію та Казахстан. Одночасно українські експортери переорієнтовувались на ринки країн Європи, Азії, Африки. Внаслідок чого, частка промислового експорту до країн ЄС зросла з 23% у 2012 р. до 43% у 2017 р. (зокрема завдяки підписанню та імплементації Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС), до країн Азії з 25% у 2012 р. до 26% у 2017р., Африки з 5% до 6% відповідно.

Майже 55% від загального обсягу експорту промислових товарів забезпечували десять основних країн-партнерів (рис. 11.) У 2017 р. Україна найбільше експортувала свою продукцію до Польщі (чорні метали, електричні машини та руди), Туреччини (чорні метали, залишки і відходи харчової промисловості, деревину і вироби з деревини), Італії (чорні метали, жири та олії тваринного або рослинного походження), Індії (жири та олії), Німеччини (електромашини, текстильний одяг, руди), Єгипту (чорні метали, жири та олії).

Потенційно привабливими міжнародними ринками для більшості галузей української промисловості та бути орієнтиром для подальшого розвитку експортної діяльності можуть бути ринки країн ЄС, Китаю, Туреччини, Індії, Єгипту, Саудівської Аравії, Ізраїлю, Сполучених Штатів Америки, Канади. Водночас серед країн СНД привабливими та перспективними ринками для просування українських промислових товарів можуть бути ринки Білорусі, Молдови, Узбекистану та Вірменії.

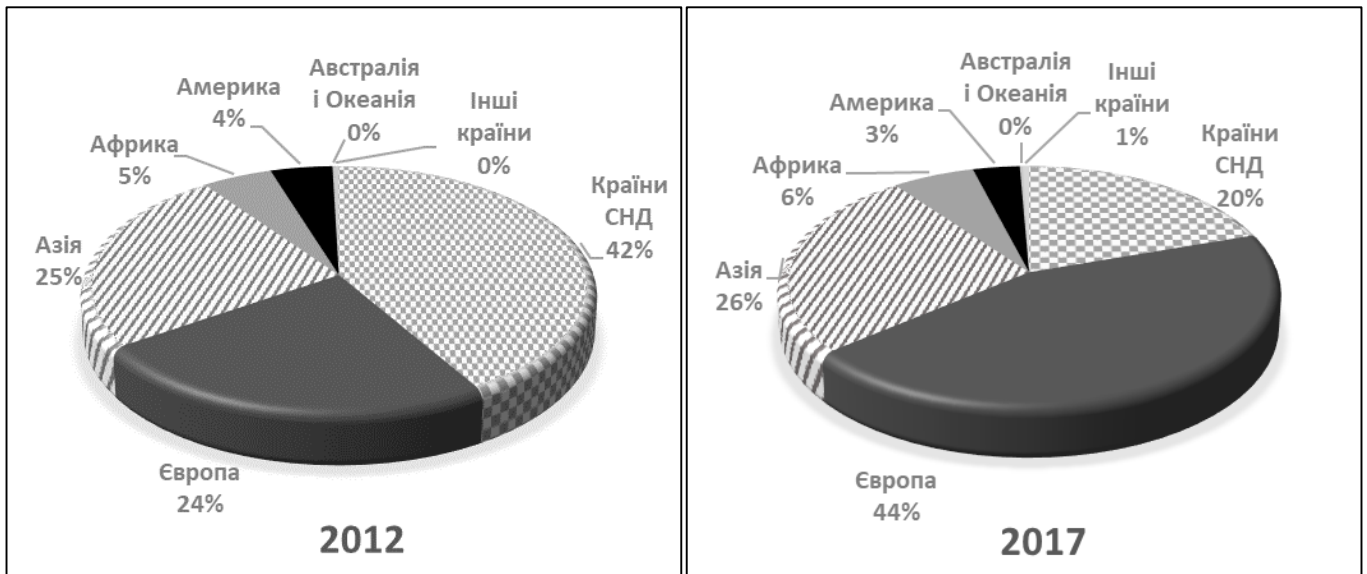

Рисунок 10. Географічна структура експорту промислових товарів України за основними регіонами світу у 2012 та 2017 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними Держстату України [3].

Широкі можливості, які відкриваються перед українськими виробниками в зв'язку з подальшою лібералізацією міжнародної торгівлі, а саме нарощення торговельних потоків, заохочення трансферу технологій і знань, розширення джерел фінансування інвестицій, водночас пов'язані зі значними ризиками. Процес інтеграції України у глобальний економічний простір має суперечливий характер. Адже в умовах низької динаміки експорту готових виробів, участь в глобальних торговельних потоках може навіть спотворити структурну трансформацію промисловості та створити умови для циклічно-кризової економічної динаміки., так як це відбулось в країнах Латинської Америки та в ряді країн Африки.

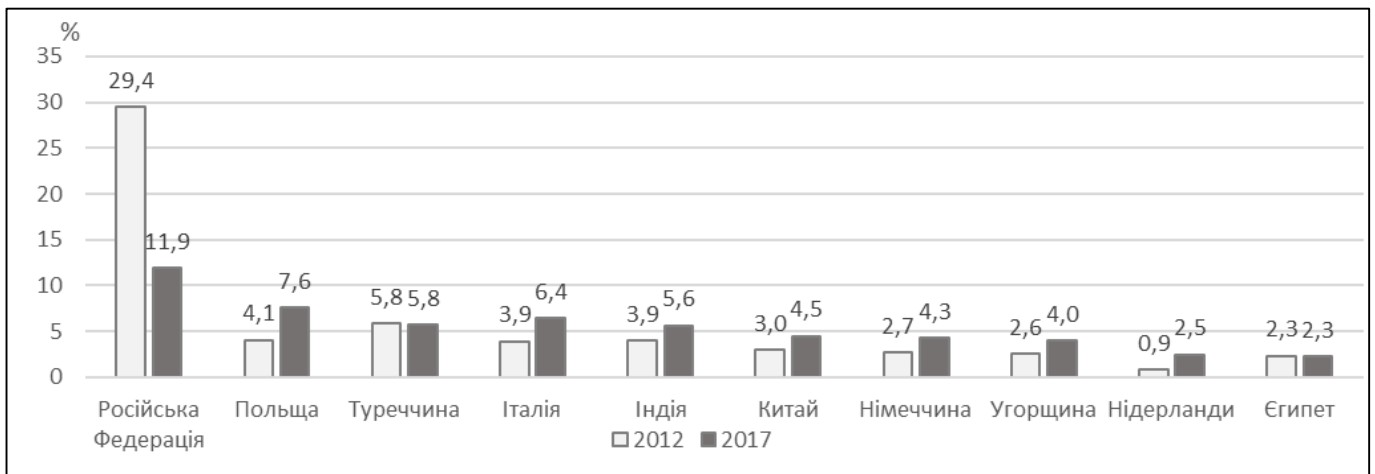

Рисунок 11. ТОП-10 країн-партнерів в експорті промислових товарів у 2012–2017 рр.

Джерело: побудовано за даними Trade Map [7].

Для того, щоб уникнути подібного сценарію наразі вкрай важливим є формування такої торговельної політики, яка б відповідала цілям національного промислового відродження та реалізовувалась як цілісна система інструментів та заходів, що проявляються в різних площинах (табл. 3).

Стратегічним орієнтиром торговельної політики, спрямованої на формування сприятливого середовища для експортної діяльності всередині країни є зростання конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників не тільки за рахунок технологій, а й шляхом проведення інституційних змін: створення транспортної та логістичної інфраструктури, забезпечення доступу до фінансів, зростання гнучкості ринку праці, захисту прав власності.

Зростання кількості міжнародних торговельних угод, зокрема підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, торговельних угод з Канадою, Ізраїлем, вимагає формування нового формату торговельних моделей та інструментів державного регулювання. Якщо дія тарифних інструментів в значній мірі обмежена підписанням міжнародних угод та правилами міжнародних економічних організацій (умови СОТ), то застосування нетарифних інструментів має широкий спектр можливостей застосування.

Таблиця 3. Інструменти торговельної політики для стимулювання промислового експорту

Митно-тарифні інструменти	Нетарифні інструменти						
	Кількісні обмеження експорту	Антидемпінгові, компенсаційні, спеціальні захисні заходи	Валютне регулювання	Експортний контроль	Технічне регулювання	Фінансові	Торгові угоди
Мито - податки на імпорт	Квотування Ліцензування Тарифні квоти Добровільне самообмеження експорту	Експортні субсидії, антидемпінгові заходи: спеціальні фрахтові ставки, податкові пільги, прямі дотації	Валютна інтервенція через маніпуляції державними банками валютними ресурсами та процентними ставкам; валютна девальвація і ревальвація; обмеження терміну повернення валютної виручки	Механізми, що забезпечують міжнародні режими нерозповсюдження визначеної групи товарів шляхом ліцензування	Технічні регламенти, стандарти	Імпортні податки та збори, імпорتنний депозит, кредитні обмеження, консульські, дискримінаційні, статистичні, адміністративні, благодійні збори	Угоди між двома або більше урядів, які передбачають взаємні скорочення в конкретних митних зборах

Враховуючи досвід розвинутих країн, можемо констатувати, що стимулювання зовнішньоекономічної діяльності промислових виробників включає будь-які заходи, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку та реалізацію експортного потенціалу країни. Ця політика може реалізовуватись як через заходи, спрямовані на покращення доступу національних виробників на зовнішні ринки – представництво та захист національних інтересів на світовій арені (зовнішня сфера), так і на зміцнення конкурентоспроможності виробників всередині країни (внутрішнє середовище).

Наразі державна політики у сфері підтримки експорту в Польщі здійснюється у п'яти сферах:

1) просування бренду «POLSKA» – ідея впровадження національного бренду є важливою, адже на багатьох зовнішніх ринках польські продукти були мало відомі. Просуваючи бренд POLSKA, чиновники вважають, що не тільки Польща, але і польські фірми стануть більш впізнаваними, як надійні партнери. Вона охоплює багато напрямків промоції, включаючи культурні заходи та фестивалі, бізнес-конференції, виставки, участь в ярмарках, публікації в іноземних ЗМІ. Особлива увага приділяється висвітленню урочистих подій в історії Польщі: 15 років в ЄС, 20 років в НАТО, 30 років політичної та економічної трансформації. Просування бренду координується кількома міністерствами та іншими агентствами (включаючи МЗС, Міністерство спорту та туризму, Міністерство культури та національної спадщини, Міністерство фінансів, а провідну роль у цьому процесі відіграє міжвідомчий орган, який отримав назву Рада (Poland's Promotion Council).

2) економічна місія – супровід торгових місій політичними візитами польськими високопосадовцями. Згідно з дослідженнями, проведеними, наприклад PISM, цей вид підтримки є досить ефективним, особливо щодо неєвропейських ринків. Національні експортери відкривають нові ринки разом з високо подовими особи, участь яких у міжнародному співробітництві сприймається як додатковий ступінь надійності й престижу. Під час таких політичних візитів місцеві покупці (або, як правило, партнери) прагнуть розпочати співпрацю. Такі дії були прийняті в минулому порівняно рідко, а з 2010 року – спостерігається активізація цього виду діяльності, з перспективою подальшого її розвитку. Ця сфера просування польського експорту координується Міністерством економіки.

3) підтримка з боку економічних підрозділів посольств Польщі (Міністерство закордонних справ Польщі); секції сприяння торгівлі та інвестиціям (Міністерство економіки Польщі). В усьому світі працює близько 90 посольств, які надають підтримку польському бізнесу. Сферою діяльності таких інституцій є підтримка, тобто сприяння контактам з місцевими підприємствами, сприяння економічним місіям, допомога в роботі перевезення польських фірм під час проведення ярмарків.

4) інформаційна система щодо експортних можливостей, що дозволяє отримувати інформацію про зовнішні ринки – Уряд пропонує повну інформацію про зовнішні ринки, включаючи ведення бізнесу та функціонування конкретного ринку. Існує декілька установ (Міністерство економіки, Польське Агентство іноземних інвестицій (PAIIZ) або Центр обслуговування інвесторів та експортерів (COIE), які надають таку інформацію, а також декілька веб-сторінок (наприклад www.polska.trade.gov.pl, www.eksporter.gov.pl). Особливо практична інформація щодо місцевого бізнес-середовища, бар'єрів тощо, які фірми можуть знайти в секціях сприяння торгівлі та інвестиціям. Урядом також активовано дві програми – Go China і Go Africa – які спрямовані на розширення цих напрямів експорту, надаючи необхідну інформацію про ці ринки.

5) фінансові інструменти для збільшення експорту - Уряд пропонує фінансову підтримку для розширення експорту. Міністерство фінансів надає кошти підприємств користуватись страхування експортних кредитів, наданих Акціонерним товариством «Експортно-кредитна страхова корпорація» (KUKE). Це сприяє проведенню міжнародних операцій з відстроченими датами платежу. Іншим джерелом підтримки експорту є Державний банк

розвитку Польщі (BGK), який пропонує кредити покупцю (надані банком-імпортером), а також пост-фінансування документарних акредитивів або дисконтування дебіторської заборгованості з документарних акредитивів.

Значну увагу пропонується звернути на зовнішні міжнародні чинники: формування сприятливого міжнародного іміджу України як надійного торговельно-економічного партнера; розширення участі у світових інтеграційних процесах та підписання регіональних торговельних угод з врахуванням національних інтересів; представлення інтересів України в міжнародних торгових інституціях, зокрема СОТ, підготовка відповідних позовів про дискримінацію українських виробників при перешкоджанні вільного доступу на європейські та інші ринки тощо. Це вимагає проведення значної інформаційної роботи з підготовки відповідних кадрів та поширення інформації щодо можливості України в світі.

Висновки. Для України формування ефективною торговельної політики з використанням комплексу нетарифних (антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних захисних) торговельних інструментів з метою запобігання негативних наслідків недобросовісної конкуренції в промисловості потребує додаткових заходів:

- удосконалити нормативно-правові та законодавчі акти, що регулюють процедури митного оформлення товарів, функціонування інституту уповноважених митних операторів;
- удосконалити механізми практичної реалізації системи «Єдиного вікна» на митницях, у тому числі за рахунок врахування інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- забезпечити подальшу законодавчу та організаційну підтримку в питаннях створення та реалізації проектів державно-приватного партнерства, поширювати кращі практики на ті регіони України, де концесійні угоди ще не набули широкого застосування;
- здійснювати моніторинг за діяльністю індустріальних парків, надавати організаційну та консультаційну підтримку з метою забезпечення їх довгострокового ефективного функціонування;
- забезпечити подальше сприяння створенню інтеграційних структур та інноваційних організаційних форм: індустріальних парків, регіональних і виробничих кластерів, технологічних платформ транскордонних об'єднань як ефективних форм державно-приватного партнерства;
- запропонувати стимулювання диверсифікації виробництва і підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції шляхом інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, подолання технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС; заходи з підвищення рівня гармонізації технічних регламентів та національних стандартів з міжнародними та європейськими;
- забезпечити повноцінне функціонування Експортно-кредитного агентства, розробити гнучкі інструменти співпраці з експортерами з метою забезпечення економічних переваг на світових ринках;
- забезпечити повноцінну реалізацію Експортної стратегії України та досягнення значень основних показників ефективності її реалізації;
- завершити адаптацію законодавства України до вимог ЄС, що дозволить розширити спектр продукції, яка постачається у європейські країни;
- врахувати національні інтереси в умовах міжнародних угод про вільну торгівлю, зокрема Угоди між Україною та Туреччиною;
- розширити спектр держав, з якими можна підписати угоди про вільну торгівлю, що дозволить включитися українським виробникам до нових ланцюгів створення доданої вартості.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є обґрунтування ефективних напрямів співпраці держави, науки і бізнесу з метою створення потужної інфраструктури, що спрощуватиме вихід українських виробників на міжнародні ринки та сприятиме їх інтеграції в глобальні ланцюги доданої вартості.

Список використаних джерел

1. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>
2. Sanders L., Woods M. Local impacts of international trade. AgEcon Search: Research in Agricultural and Applied Economics. URL: <https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/17490/1/ar940135.pdf>
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. UNCTADSTAT. URL: <https://unctadstat.unctad.org>
5. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>
6. Глобальні цілі сталого розвитку 2016-2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
7. Trade Map: Trade statistics for international business development. URL: <https://www.trademap.org>

References

1. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> [in English]
2. Sanders, L. & Woods, M. Local impacts of international trade. AgEcon Search: Research in Agricultural and Applied Economics. URL: <https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/17490/1/ar940135.pdf> [in Eng.]
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukr.].
4. UNCTADSTAT. URL: <https://unctadstat.unctad.org> [in Eng.]
5. Schwab, K. (2015) The Fourth Industrial Revolution. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution> [in Eng.]

6. *Hlobal'ni tsili staloho rozvytku 2016-2030. [Sustainable Development Goals 2016-2030]. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku> [in Ukr.].*

7. *Trade Map: Trade statistics for international business development. URL: <https://www.trademap.org> [in Eng.]*

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Кушніренко Оксана Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу промислової політики

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011, Україна

e-mail: kyshnoksana@gmail.com

orcid.org/0000-0002-3853-584X

Researcher ID: T-1063-2017

Зарудна Ольга Станіславівна, молодший науковий співробітник відділу промислової політики

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011, Україна

e-mail: olgaszua@gmail.com

orcid.org/0000-0002-7253-8091

Researcher ID: S-5188-2017

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Кушніренко Оксана Николаевна, кандидат экономических наук, доцент, старший научный сотрудник отдела промышленной политики

ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»

ул. Панаса Мирного, 26, м. Киев, 01011, Украина

e-mail: kyshnoksana@gmail.com

Зарудная Ольга Станиславовна, младший научный сотрудник отдела промышленной политики

ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»

ул. Панаса Мирного, 26, м. Киев, 01011, Украина

e-mail: olgaszua@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Kushnirenko Oksana Mykolaivna, Candidate of Economic Sciences (Ph.D.), Associate Professor, Senior Research Officer of Department of Industrial Policy

Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine

26, Panasa Myrnoho, Kyiv, 01011, Ukraine

e-mail: kyshnoksana@gmail.com

Zarudna Olga Stanislavivna, Junior Research Officer of Department of Industrial Policy

Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine

26, Panasa Myrnoho, Kyiv, 01011, Ukraine

e-mail: olgaszua@gmail.com

Рецензент: Дейнеко Людмила Вікторівна, д.е.н., проф., завідувач відділу промислової політики ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Подано до редакції 27.03.2019

Прийнято до друку 19.04.2019

УДК: 339.138

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-42-102-110>

РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ТА РЕКЛАМИ З УРАХУВАННЯМ КУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ В СВІТІ

Лисиця К. С.,
Павловська С. В.

Предмет дослідження: взаємозв'язок глобального маркетингу і реклами з культурними особливостями країн у світовій економіці.

Мета дослідження: на основі аналізу підходів транснаціональних корпорацій до формування глобальних маркетингових стратегій визначити основні елементи з урахуванням культурних відмінностей приймають ринків і виділити рушійні і стримуючі фактори, що впливають на глобальну інтеграцію і маркетинг.

Методи: загальнонаукові методи аналізу і синтезу, методи угруповань, узагальнення та систематизації даних, а також економіко-математичні моделі.